

200-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка присвячується

Методичні рекомендації до проведення Першого уроку 2013-2014 навчального року для учнів молодшого шкільного віку

ВСТУП

9 березня 2014 року відзначатиметься 200-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка. Зважаючи на вищезазначене, 2013-2014 навчальний рік у 1-4 класах рекомендуємо розпочинати уроком «**Тарас Шевченко – сонце України**».

Становлення громадянської свідомості починається у молодшому шкільному віці, коли досвід дитини тісно пов'язаний з усім новим, яскравим. Дитина відчуває в собі любов до своєї сім'ї, школи, місця, де живе. Незабутні враження дитинства залишаються на все життя. Вони створюють міцний ґрунт для глибоких, усвідомлених, патріотичних почуттів, які зміцнюються і поглиблюються в міру того, як дитина росте. Тому, перший урок має стати яскравим інтерактивним дійством, під час якого молодші школярі мають переконатися, що найкраща земля та, де вони народилися, пішли до школи, де мешкає родина, друзі. Він повинен розширювати та поглиблювати знання про Т.Г. Шевченка, виховувати справжніх громадян-патріотів, які люблять свою країну, бажають примножувати її славу, борються за щастя і незалежність.

Перший урок нового навчального року має стати поштовхом до подальшої цікавої роботи по вивченню минулого та сьогодення рідного краю, викликати незбориме бажання дізнатися більше про життя і творчість великого Кобзаря. Тому рекомендуємо провести урок у нестандартній формі: усний журнал, урок-подорож, урок-екскурсія, урок-змагання або вікторина, бліц-турнір, ток-шоу тощо. Найважливіше, щоб учні під час уроку не були спостерігачами, а стали активними учасниками захоплюючої пізнавальної діяльності.

Структура та план проведення уроку – це творчий доробок кожного учителя. Необхідно запропонувати учням розвивальні завдання, дискусійні запитання, практичну роботу, стимулювати цікаву активну пізнавальну діяльність школярів.

Метою даного уроку є:

- формування **ключових компетентностей**, зокрема:
 - **вміння вчитися** – самоорганізовуватися до навчальної діяльності у взаємодії з іншими учасниками навчально-виховного процесу; проявляти зацікавленість у навчанні, докладати вольових зусиль; організовувати свою працю для досягнення результату; усвідомлювати свою діяльність і прагнути її вдосконалення;

- **громадянської компетентності** – усвідомлювати свою належність до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовища, здатність екологічно мислити, бережно ставитися до природи, до людей, до самого себе,
- загальнокультурної компетентності** – орієнтуватися в особливостях національної і загальнолюдської культури в побутовій і культурно-дозвіллевій сфері, культурологічних основ сімейних, соціальних, суспільних явищ; дотримуватися норм моральної поведінки;
- **соціальної компетентності** – почуватися часткою колективу, жити з ним спільним життям, вміти спілкуватися з друзями, шанобливо ставитися до дорослих, виявляти доброту, співчуття, милосердя; знати правила культури поведінки, відповідально ставитися до обов'язків; проектувати стратегії своєї поведінки з урахуванням інтересів та потреб інших;
- **ІКТ-компетентності** – працювати з різними джерелами інформації;
- здоров'язбережувальної компетентності** – розуміти взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням, про їх вплив на здоров'я людини;

- **предметних компетентностей:** розширити знання дітей про Т.Г. Шевченка, спонукати учнів до активної пізнавальної діяльності, розвивати вміння доводити свою думку, виховувати повагу до інших людей, почуття гордості за свій рідний край, інтерес до поетичної та художньої спадщини Кобзаря, готовності бути гідним громадянином України, відданості справі зміцнення державності.

Особливості проведення уроку: урок може бути розроблений з використанням інтерактивних технологій, мультимедійної презентації, фотосюжетів, відеороликів, театралізації, ігрових, святкових моментів, із забезпеченням оптимальної рухової активності, проведений у нестандартній формі.

Під час оформлення класної кімнати до уроку потрібно використати карти України, зразки державної та народної символіки, вишитий рушник, портрети видатних людей рідного краю, зокрема Т.Г. Шевченка, світлини пам'ятних місць рідного краю, де побував поет; підготувати дидактичні матеріали для роботи у парах та групах тощо.

На уроці варто пропонувати учням цікаві завдання, які сприяють розвитку мислення школярів, спонукають їх розмірковувати: кросворди, розшифровки, розсипанки, ребуси, шаради, незакінчені речення.

Під час підготовки та проведення Першого уроку слід враховувати як індивідуальні, так і вікові особливості учнів.

Результатом Першого уроку має бути наступне включення молодших школярів у роботу над проектами, проведення акцій, конкурсів малюнків та поробок, читців-декламаторів, знавців рідного краю та творчості Т.Г. Шевченка.

Представлені матеріали допоможуть учителеві не лише при підготовці Першого уроку, а й організації позакласної роботи для учнів початкових класів.

Коротка біографія Тараса Шевченка



(1814 – 1861)

Тарас Григорович Шевченко народився 25 лютого (9 березня за н. ст.) 1814р. в с. Моринці Звенигородського повіту Київської губернії. Його батьки, що були кріпаками багатого поміщика В. В. Енгельгардта, незабаром переїхали до сусіднього села Кирилівки.

1822р. батько віддав його “в науку” до кирилівського дяка. За два роки Тарас навчився читати й писати, і, можливо, засвоїв якісь знання з арифметики.

Після смерті у 1823р. матері і 1825р. батька Тарас залишився сиротою. Деякий час був “школярем-попихачем” у дяка Богорського. Вже в шкільні роки малим Тарасом оволоділа непереборна пристрасть до малювання. Він мріяв “сделаться когда-нибудь хоть посредственным маляром” і вперто шукав у навколишніх селах учителя малювання. Та після кількох невдалих спроб повернувся до Кирилівки, де пас громадську череду і майже рік наймитував у священика Григорія Кошиця.

Наприкінці 1828 або на початку 1829р. Тараса взято до поміщицького двору у Вільшані, яка дісталася в спадщину П. Енгельгардту. Восени 1829р. Шевченко супроводжує валку з майном молодого пана до Вільно. У списку дворових його записано здатним “на комнатного живописця”. Усе, що ми знаємо про дитину й підлітка Шевченка зі спогадів і його творів, малює нам характер незвичайний, натуру чутливу й вразливу на все добре й зле, мрійливу, самозаглиблену і водночас непокірливу, вольову і цілеспрямовану, яка не задовольняється тяжко здобутим у боротьбі за існування шматком хліба, а прагне чогось вищого. Це справді художня натура. Ці риси “незвичайності” хлопчика помітив ще його батько. Помираючи, він казав родичам: “Синові Тарасу із мого хазяйства нічого не треба; він не буде абияким чоловіком: з його буде або щось дуже добре, або велике ледащо; для його моє наслідство або нічого не буде значить, або нічого не допоможе”.

У Вільно Шевченко виконує обов'язки козачка в панських покоях. А у вільний час потай від пана перемальовує лубочні картинки. Шевченка віддають вчитися малюванню. Найвірогідніше, що він короткий час учився у Яна-Батіста Лампі (1775 — 1837), який з кінця 1829р. до весни 1830р. перебував у Вільно, або в Яна Рустема (? — 1835), професора живопису Віленського університету. Після початку польського повстання 1830р. віленський військовий губернатор змушений був піти у відставку. Поїхав до і його ад'ютант Енгельгардт. Десь

наприкінці лютого 1831р. Шевченко у валці з панським майном помандрував до Петербурга.

У 1832р. Енгельгардт законтрактує Шевченка на чотири роки майстрові петербурзького малярного цеху В. Ширяєву. Разом з його учнями Шевченко бере участь у розписах петербурзьких театрів.

У 1835р. з Шевченком познайомився учень Академії мистецтв І. Сошенко. Він робить усе, щоб якимось полегшити його долю: знайомить з Є. Гребінкою і конференц-секретарем Академії мистецтв В. Григоровичем, який дозволяє Шевченкові відвідувати рисувальні класи Товариства заохочування художників. Згодом відбувається знайомство Шевченка з К. Брюлловим і В. Жуковським. Вражені гіркою долею талановитого юнака, вони 1838р. викупляють його з кріпацтва.

21 травня 1838р. Шевченка зараховують стороннім учнем Академії мистецтв. Він навчається під керівництвом К. Брюллова, стає одним з його улюблених учнів, одержує срібні медалі (за картини “Хлопчик-жебрак, що дає хліб собаці” (1840), “Циганка-ворожка” (1841), “Катерина” (1842)). Остання написана за мотивами однойменної поеми Шевченка. Успішно працює він і в жанрі портрета (портрети М. Луніна, А. Лагоди, О. Коцебу та ін., автопортрети).

Вірші Шевченко почав писати ще кріпаком, за його свідченням, у 1837р. Пробудженню поетичного таланту Шевченка сприяло, очевидно, знайомство його з творами українських поетів (Котляревського і романтиків). Кілька своїх поезій Шевченко у 1838р. віддав Гребінці для публікації в українському альманасі “Ластівка”. Але ще до виходу 18 квітня. З'являються перші збірки Шевченка – “Кобзар”, 1840 р. та “Ластівки”, 1841 р.

Навчаючись у Академії мистецтв і маючи твердий намір здобути професійну освіту художника, Шевченко, дедалі більше усвідомлює своє поетичне покликання. Він пише поеми, драми, вірші.

Перша подорож Шевченка на Україну продовжувалася близько восьми місяців. Виїхавши з Петербурга у травні 1843р., поет відвідав десятки міст і сіл України (рідну Кирилівку, Київ, Полтавщину, Хортицю, Чигирин тощо). Спілкувався з селянами, познайомився з численними представниками української інтелігенції й освіченими поміщиками. На Україні Шевченко багато малював, виконав ескізи до альбому офортів “Живописна Україна”. Єдиний випуск цього альбому вийшов 1844р. у Петербурзі.

Весною 1845р. Шевченко після надання йому Радою Академії мистецтв звання некласного художника знову повертається в Україну, де багато подорожує (Полтавщина, Чернігівщина, Київщина, Волинь, Поділля), записує народні пісні, малює архітектурні й історичні пам'ятки, портрети й краєвиди. З жовтня по грудень 1845р. поет переживає надзвичайне творче піднесення, пише багато творів.

5 квітня 1847р “за створення підбурливих і найвищою мірою зухвалих віршів” Шевченка було заарештовано, згодом призначено рядовим до Окремого Оренбурзького корпусу. На вироку цар Микола I дописав: “Під найсуворіший нагляд із заборонаю писати й малювати”. Були заборонені й Шевченкові

книжки. Всупереч цьому, з негласного дозволу безпосереднього начальства на засланні він зробив сотні малюнків і начерків — переважно пейзажів, а також портретів і жанрових сцен.

1 травня 1857р. було дано офіційний дозвіл звільнити Шевченка з військової служби зі встановленням за ним нагляду і заборонаю жити в столицях.

У кінці березня 1858 р. Шевченко приїхав до Петербурга. Літературно-мистецька громадськість столиці гаряче зустріла поета. В останні роки життя він бере діяльну участь у громадському житті, виступає на літературних вечорах, стає одним із фундаторів Літературного фонду, допомагає недільним школам в Україні.

Влітку 1859 р. Шевченко відвідав Україну. Зустрівся в Кирилівці з братами й сестрою. Мав намір оселитися на Україні. Шукав ділянку, щоб збудувати хату. Та 13 липня біля с. Прохорівка його заарештували. Звільнили через місяць і запропонували виїхати до Петербурга.

У ці роки Шевченко багато працював як художник, майже цілком присвятивши себе мистецтву офорта, багато в чому збагативши його художньо-технічні засоби (1860р. Рада Академії мистецтв надала йому звання академіка гравірування). До активної поетичної творчості Шевченко повернувся не відразу: 1858р. у Петербурзі написав лише два вірші, 1859р. – 11 і велику поему “Марія”, а 1860р. – 32.

У січні 1860р. під назвою “Кобзар” вийшла збірка, яка складалася з 17 написаних до заслання поезій.

Заслання підірвало здоров'я Шевченка. На початку 1861р. він тяжко захворів і 10 березня помер. Похований був на Смоленському кладовищі у Санкт-Петербурзі. Через два місяці, виконуючи заповіт поета, друзі перевезли його прах на Україну і поховали на Чернечій (тепер Тарасова) горі біля Канева.

Шляхи України у Каневі сходяться

Залите яскравим сонячним світлом, потопає в буйній зелені невеличке українське містечко Канів. Здавалося б, зовні непримітне, воно є справжнім серцем української культури, центром духовного життя.

Не лише в народних прислів'ях стверджується, що «Шляхи України у Каневі сходяться» і «Ніде не будь, а в Каневі побувай, з Чернечої гори на світ подивися», це підтверджує саме життя.

З усіх кінців України та з далекого зарубіжжя їдуть до Канева люди, щоб вклонитися могилі Тараса Григоровича Шевченка, великого українського поета, художника, національного генія, який все своє життя присвятив боротьбі за вільну і незалежну Україну. За своє коротке життя Тарас Григорович зумів передбачити далекі ідеали свого народу. Його творчість виникла з глибини народної історії і спроектована в майбутнє. Його ім'я стало символом пригноблених всього світу, а образ Шевченка став святинєю кожного українця.

На величому пагорбі, на висоті 55 метрів над рівнем сивочолого Дніпра, знаходиться могила Великого Кобзаря. Відвідувачів зустрічає монументальна гранітна постать Тараса. Подолавши 342 сходинки, опиняєшся в мальовничому

місці з величезними віковими деревами. Екскурсивод запрошує всіх до музею Тараса Шевченка. Відреставрована ошатна будівля радо відкриває двері відвідувачам. Колекція музею нараховує понад 20000 унікальних пам'яток, окрасою яких є меморіальні речі та офорти Тараса Шевченка, рідкісні видання його творів, високохудожні твори українських та зарубіжних митців, шедеври народної художньої творчості.

За період літніх канікул у червні місяці 2013 року в рамках проведення навчальних екскурсій та навчальної практики Шевченківській національній заповідник відвідали учні шкіл Кіровоградської, Вінницької, Черкаської, Тернопільської, Сумської областей; кількох шкіл та колегіуму м. Біла Церква; багатьох шкіл та ліцеїв м. Києва та Київської області. Залучаються до проведення екскурсій також вихованці гуртків туристсько-краєзнавчого спрямування позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів. Разом з учнями до Тараса приїжджають також їх наставники, вихователі, вчителі. Це дає їм чудову нагоду стати ближчими зі своїми вихованцями, краще зрозуміти один одного, обговорити екскурсію, підготувати і провести виховні заходи, спрямовані на засвоєння здобутків української національної культури.

Найбільшу увагу відвідувачів, зазвичай, привертають автопортрети художника та особисті речі Тараса. Вони розкривають Шевченка як звичайну людину, з притаманними йому вподобаннями, індивідуальними рисами характеру, особистісним ставленням до життя.

Викликає зацікавленість українська хата під солом'яним дахом, в одній кімнаті якої жив Іван Ядловський, хранитель Тарасової оселі, в іншій зберігаються експонати першого народного музею Кобзаря «Тарасова світлиця» (1884-1936 роки). «Шевченкова алея» запрошує ще раз зустрітись з невмирущими персонажами літературних творів поета. Все тут сповнене духом поета, його безсмертними ідеями. І хочеться сказати словами вірша:

Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття,
І голос твій нам душі окриля,
Встає в новій красі, забувши лихоліття,
Твоя, Тарасе, звільнена земля.

Електронний ресурс: <http://iitzo.gov.ua/shlyahy-ukrajiny-u-kanevi-shodyatsya/#more-4585>

Вірші про Т.Г. Шевченка

Акрівіри

Ти мусиш нам співця назвати,
Адже умів лиш він один
Рабів німих так захищати.
А хто так оспівав, як він,
Садок вишневий коло хати?

Дмитро Білоус

Портрет Тараса Шевченка

До мене сьогодні всміхнувся Шевченко
З картини, що там на стіні.

Читає пісні його залюбки ненька,
Розказував батько мені:
Як вівці він пас – ще малий був хлопчина,
А виріс – великий дав дар:
Для всіх поколінь, для всієї України,
Цю книгу, що зветься "Кобзар".
Як книгу святу берегли ми завзято,
З собою забрали у світ,
Як слово Тараса завжди зберігати,
Великий усім заповіт.
Буду й я любити Україну рідненьку,
То може й мені ще не раз
З картини ласкаво всміхнеться Шевченко,
Наш Батько, великий Тарас.

Леся Храплива

Тарас Шевченко

Іде весна, іде ясна,
Мов квітка розвилася,
І спогад нам несе вона
Про віщого Тараса.
Що більше сотні тому літ
Умер в чужій країні,
Та славний він на цілий світ,
Його всі знають нині.
Багато зла перетерпів,
Назнав лихої долі,
Милий остався без батьків
І вівці пас у полі.
Дідусь розказував не раз
Про козаків завзяття,
І слухав залюбки Тарас,
Блищали оченята.
Та пан Тараса в слуги взяв:
Картав, карав щоднини.
Тарас же нишком малював
Із панських стін картини.
Застав при малюванні раз
В саду його Сошенко.
Поміг, що вільним став Тарас,
Що вчитись став Шевченко.
Його пізнали малярі,
Хвалили вдале діло.
Але злякалися царі:
– Він вірші пише сміло!
Бо в віршах пригадав Тарас,

Як нарід жив на волі,
Як козаки в воєнний час
Перемагали в полі.
Бо в віршах тих розповідав,
Як добре вільним бути,
Яка невольникам біда,
Як гнобить ворог лютий.
Які степи, який Дніпро
І українські люди,
Як переможе ще добро
І весело всім буде.
Злякавсь, що пісня голосна,
Московський цар поганий,
Тараса в чужину прогнав,
Закув його в кайдани.
Та ще й писати наказав
Московський цар лукавий.
А все ж таки Тарас писав,
Ховав вірші в халяві.
І так в пустелі, в чужині
У самоті томився,
Писав про Рідний Край пісні
І Богу все молився.
Як проминуло десять літ,
Вернувся він на волю,
Та невеселий був той світ,
Ридало серце з болю.
Замовкло серце Кобзаря
У чужині холодній,
Та слово, ясне, мов зоря,
Нам світить досьогодні.
І кожен раз в весняний час
Всі українські діти
Згадають: нас любив Тарас!
Йому дарують квіти.
Сповнить Тараса Заповіт
Ніхто з нас не забуде!
І хоч минула сотня літ,
Він завжди з нами буде!

Леся Храплива

Кобзар

Маю я книжок багато,
Та найбільший маю дар:
– Чемна ти! – сказав раз тато,
Дарував мені «Кобзар».

В «Кобзарі» садки квітучі
І на конях козаки,
І русалки там на кручі...
Мов найкращі це казки!

Я вже вмію «Гамалію»
І «Підкови» вмію пів,
І колись вернутись мрію
До Тарасових степів.
Як Тарасові віддячу,
Що мене так гарно вчить?
Не годиться – добре бачу
Бути винній і на мить!

Я буду його читати
За усе, що нам зробив,
Пильно мову цю вивчати,
Що її він так любив.
Він тоді на мене гляне
Зі стіни, з-під рушника:
– Справді, вчиться непогано –
Славна дівчинка така!
Леся Храплива

Пам'ятка

Сьогодні в нас велике свято,
у дім народний люд прийшов.
Прийми, Тарасе, в дар цю пісню,
з якою в серце нам ввійшов.
А пісня ллється і палає,
дає жалю і веселить.
З тобою наша Україна
зі сну збудилась, вже не спить.
Співає вся тобі Вкраїна
від Дону до Карпатських гір.
Несуть тобі вінки пахучі.
Повір, Тарасе, в нас повір.
Бо наш народ завжди з тобою,
з тобою станемо в ряди,
з тобою вийдемо з двобою,
з нужди, розрухи і біди.
Коли дійдемо до вершини
до сонячного звабника,
засіємо з тобою зерна
здоров'я, ласки на віка!

Анна Бойко

Поезії для дітей Т.Г. Шевченка

Світає, край неба палає

Світає, край неба палає;
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє.
Степи, лани мріють;
Між ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились;
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все то те, вся країна
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою.
Споконвіку вмивається,
Сонце зустрічає...
І нема тому почину,
І краю немає!

*Над Дніпровою сагою **

Над Дніпровою сагою
Стоїть явор меж лозою,
Меж лозою з ялиною,
З червоною калиною.
 Дніпро берег риє-риє,
 Яворові корінь мие.
 Стоїть старий, похилився,
 Мов козак той зажурився.
Що без долі, без родини
Та без вірної дружини,
І дружини і надії
В самотині посивіє!
 Явор каже: – Похилюся
 Та в Дніпрові скупаюся. –
 Козак каже: – Погуляю
 Та любую пошукаю. –
А калина з ялиною
Та гнучкою лозиною,
Мов дівчаточка із гаю
Вихожаючи, співають;
 Повбирані, завітчані

Та з таланом заручені,
Думки-гадоньки не мають,
В'ються-гнується та співають.

* Сага - 1) заболочений вільховий гай
2) річкова затока

Тече вода з-під явора

Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явор молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.
Тече вода із-за гаю
Та попід горою.
Хлюпощуться качаточка
Помеж осокою.
А качечка впливає
З качуром за ними,
Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.

Тече вода край города.
Вода ставом стала.
Прийшло дівча воду брати,
Брало, заспівало.
Вийшли з хати батько й мати
В садок погуляти,
Порадитись, кого б то їм
Своїм зятем звати?

Садок вишневий коло хати

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть.
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.
Сім'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,

Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

Ой стрічечка до стрічечки

Ой стрічечка до стрічечки
Мережаю три ніченьки,
Мережаю, вишиваю,
У неділю погуляю.
 Ой плахотка-червчаточка,
 Дивуйтеся, дівчаточка,
 Дивуйтеся, парубки,
 Запорозькі козаки.
Ой дивуйтеся, лицяйтеся,
А з іншими вінчайтеся.
Подавані рушники...
Отаке-то козаки!

І досі сниться: під горою

І досі сниться: під горою
Меж вербами та над водою
Біленька хаточка. Сидить
Неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошее та кучеряве
Своє маленькеє внуча.
І досі сниться, вийшла з хати
Веселая, сміючись, мати,
Цілує діда і дитя
Аж тричі весело цілує,
Прийма на руки, і годує,
І спать несе. А дід сидить
І усміхається, і стиха
Промовить нишком: — Де ж те лихо?
Печалі тії, вороги?
І нищечком старий читає,
Перехрестившись, Отче наш.
Крізь верби сонечко сіяє
І тихо гасне. День погас
І все почило. Сивий в хату
Й собі пішов опочивати.

Ой маю, маю я оченята

Ой маю, маю я оченята,
Нікого, матінко, та оглядати,

Нікого, серденько, та оглядати!
Ой маю, маю і рученята...
Нікого, матінко, та обнімати,
Нікого, серденько, та обнімати!
Ой маю, маю і ноженята,
Та ні з ким, матінко, потанцювати,
Та ні з ким, серденько, потанцювати!

Ой діброво — темний гаю

Ой діброво — темний гаю!
Тебе одягає
Тричі на рік... Багатого
Собі батька маєш.
Раз укриє тебе рясно
Зеленим покровом —
Аж сам собі дивується
На свою діброву...
Надивившись на доненьку
Любу, молодую,
Возьме її та й огорне
В ризу золотую
І сповіє дорогою
Білою габою —
Та й спать ляже, втомившись
Турбюю такою.

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою
Поговоримо тихесенько
В неволі з тобою.
Розкажи, як за горою
Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає.
Як широка сокорина
Віти розпустила....
А над самою водою
Верба похилилась.....

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила.

А на полі жайворонок,
Соловейко в гаї -
Землю, убрану весною,
Вранці зустрічають...

І виріс я на чужині...

І виріс я на чужині,
І сивію в чужому краї:
То самотньому мені
Здається – кращого немає
Нічого в бога, як Дніпро
Та наша славіна країна...
Аж бачу, там тільки добро,
Де нас нема. В лиху годину
Якось недавно довелось
Мені заїхати в Україну,
У те найкраще село...
У те, де мати повивала
Мене малого і вночі
На свічку богу заробляла;
Поклони тяжкій б'ючі,
Пречистій ставила, молила,
Щоб доля добра любила
Її дитину... Добре, мамо,
Що ти зарані спати лягла,
А то б ти бога прокляла
За мій таланти...

І небо невміє, і заспані хвилі...

І небо невміє, і заспані хвилі;
І понад берегом геть-геть
Неначе п'яний очерет
Без вітру гнеться. Боже милий!
Чи довго буде ще мені
В оцій незамкнутій тюрмі,
Понад оцим нікчемним морем
Нудити світом? Не говорить,
Мовчить і гнеться, мов жива,
В степу пожовкла трава;
Не хоче правдоньки сказати,
А більше ні в кого спитати.

А нумо знову віршувати...

А нумо знову віршувати.
Звичайне, нишком. Нумо знову,

Поки новинка на основі,
Старинку божу лицювать.
А сиріч... як би вам сказать,
Щоб не збрехавши... Нумо знову
Людей і долю проклинать.
Людей за те, щоб нас знали
Та нас шанували.
Долю за те, щоб не спала
Та нас доглядала.
А то бач, що наробила:
Кинула малого
На розпутті, та й байдуже,
А воно, убоге,
Молодее, сивоусе,—
Звичайне, дитина,—
І подибало тихенько
Попід чужим тином
Аж за Урал. Опинилосьь
В пустині, в неволі...

Вітер з гаєм розмовляє...

Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою,
Пливе човен по Дунаю
Один за водою.
Пливе човен води повен,
Ніхто не спиняє,
Кому спинить — рибалоньки
На світі немає.
Поплив човен в синє море,
А воно заграло,—
Погралися гори-хвилі —
І скіпок не стало.
Недовгий шлях — як човнові
До синього моря —
Сиротині на чужину,
А там — і до горя.
Пограються добрі люди,
Як холодні хвилі;
Потім собі подивляться,
Як сирота плаче;
Потім спитай, де сирота,—
Не чув і не бачив.

Думи мої, думи мої...

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

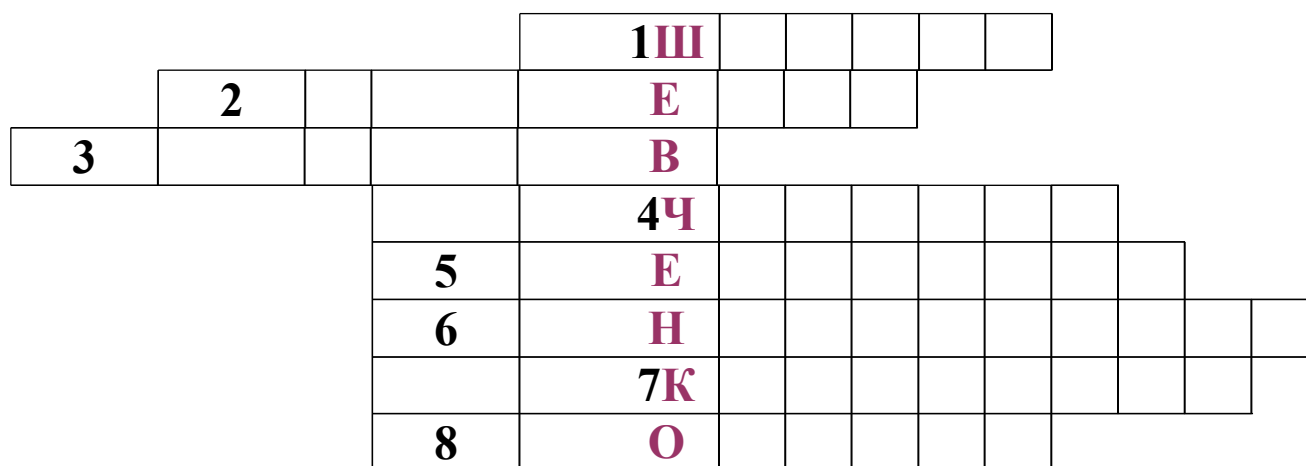
Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?
Не питали б люде, що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нуджу світом? «Нічого робить»,—
Не сказали б на сміх...

Квіти мої, діти!
Нащо ж вас кохав я, нащо доглядав?
Чи заплаче серце одно на всім світі,
Як я з вами плакав?.. Може, і вгадав...
Може, знайдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи,—
Я більше не хочу.
Одну сльозу з очей карих —
І пан над панами!
Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!...

Чи знаєте, що ...

- ✓ Тарас Шевченко любив гармоніку і грав на ній.
- ✓ У «Кобзарі» слово калина Шевченко вжив 385разів, а всього у своїх творах він згадував про неї 965 разів.
- ✓ Український композитор Микола Лисенко написав музику більш, ніж на 100 творів Шевченка.
- ✓ Шевченко-художник був нагороджений 3 срібними медалями за акварель «Циганка-ворожка» та малюнок «Хлопчик-жебрак».
- ✓ 2 вересня 1860 року за роботи в техніці гравюри він був удостоєний звання академіка гравірування.

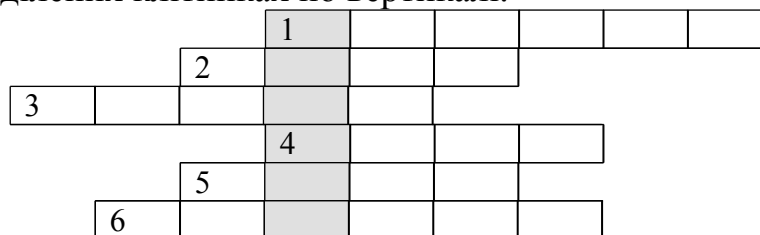
Кросворд «Шевченко»



1. Прізвище майстра, у якого Т. Шевченко пройшов школу свого професійного вдосконалення.
2. Хто познайомив Т.Шевченка з К.Брюлловим і В.Жуковським?
3. Назва міста, де похований поет.
4. Одна із назв гори, де похований Шевченко.
5. Місто, де Шевченко навчався в Академії.
6. Прізвище пана, кріпаком якого був Тарас.
7. Село, в якому провів свої дитячі роки малий Тарас.
8. Село, в якому народився Шевченко.

Кросворд «Поезії Т.Шевченка»

Вставте відповідно пропущені слова з віршів Т.Г. Шевченка. Поясніть значення слова у виділених клітинках по вертикалі.

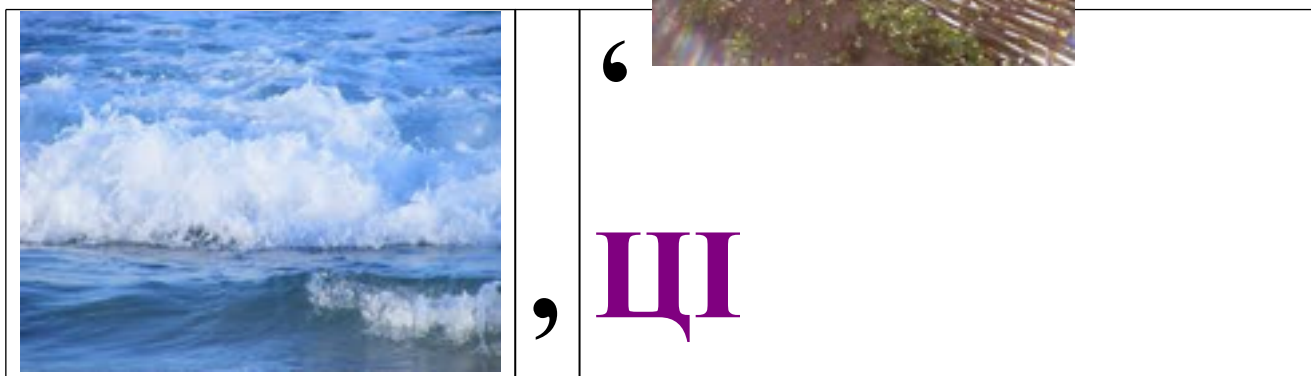


1. Пишається над водою червона ...
2. Тече ... з-під явора
3. А над самою водою ... похилилась
4. ... моя вечірняя, зійди над горою.
5. Поклала ... коло хати маленьких діточок своїх.
6. Тихесенько ... віє.

Ребуси



Кобзар



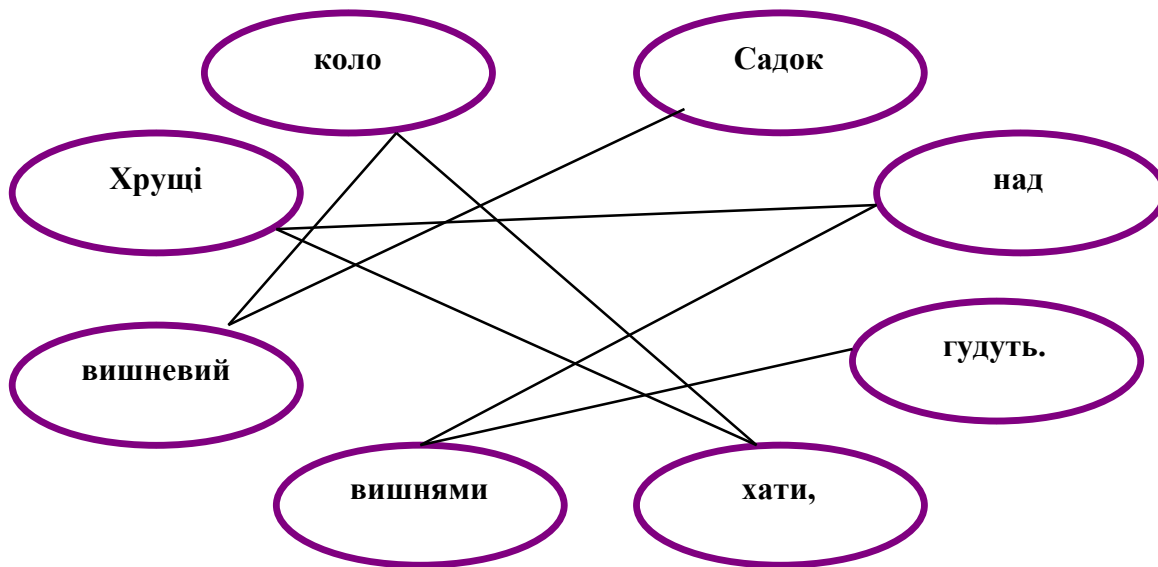
Моринці

Розсипанки

Із слів складіть назви творів Т.Г. Шевченка.:

- «з-під, вода, тече, явора»;
- «край, палає, світає, неба»;
- «моя, зоре, вечірняя»;
- «калина, у, лузі, зацвіла, червона»;
- «землю, встала, сонну, весна, чорну, розбудила».

Розшифруйте рядки з вірша Т.Г. Шевченка



Тест «Біографія Шевченка»

1. **Коли народився Т.Г. Шевченко?**
 - 1) 8 березня 1810 року;
 - 2) 9 березня 1814 року;
 - 3) 10 березня 1861 року.
2. **В 11 років Т.Г. Шевченко став ...**
 - 1) художником;
 - 2) поетом;
 - 3) сиротою.
3. **Батьки Тараса Григоровича були:**
 - 1) робітниками;
 - 2) кріпаками;
 - 3) панами.
4. **Тарас в дитинстві мріяв стати:**
 - 1) співаком;
 - 2) поетом;
 - 3) малярем.
5. **Книга Т.Г. Шевченка називається:**
 - 1) «Кобзар»;
 - 2) «Козаки»;
 - 3) «Чумаки».
6. **За волелюбні вірші поета відправили:**
 - 1) в Україну;
 - 2) на заслання;
 - 3) в тюрму.

Експрес-тест «Незакінчені речення»

Закінчити подані речення:

1. Тарас Шевченко народився у ... (Моринцях).
2. Дитинство провів у ... (Кирилівці).
3. Батьки Шевченка були ... (кріпаками).

4. Подругу дитинства Тараса звали ... (Оксана).
5. Сестру Тараса звали ... (Катерина).
6. У поміщика Енгельгарда Тарас служив ... (козачком)
7. Т. Шевченка викуплено з кріпацтва та звільнено за гроші ... (розіграного у лотерею за 2500 карбованців портрета Жуковського).
8. Книга Тараса Шевченка, в якій було зібрано поетичні твори, називалася ... («Кобзар»).
9. 10 років поет перебував на ... (засланні).
10. Помер Т.Шевченко 10 березня 1861 року, його було поховано ... (на Смоленському кладовищі в Петербурзі).
11. Перезахоронено на ... (Чернечій горі біля Канева).
12. Чернеча гора зараз називається ... (Тарасовою).

Дидактична гра «Характеристика Т.Г. Шевченка»

Порадьте дітям підібрати слова на першу букву, які характеризують поета.

Ш – (*швидкий, шановний*)

Е – (*ерудований*);

В – (*волелюбний, вільний, видатний*)

Ч – (*чемний, чесний, чуйний*)

Е – (*енергійний*)

Н – (*наполегливий, настійливий, невблаганний, невтомний*)

К – (*кремезний, культурний*)

О – (*осиротілий, обдарований, особливий, освічений*).

Гра «Вставте пропущені букви»

- Прочитайте вірш і назвіть його автора.

Вч...тьс..., бр...т... м...ї,

д...м...йт..., ч...т...йт...,

ч...ж...г... н...вч...йт..сь

і св...г... не ц...р...йт..сь.

Гра «Закінчи речення»

1. Неначе сонце засіяло,
І наче все на світі стало
моє ... лани, гаї, сади!..
І ми, жартуючи, погнали
чужі ягнята до (*води*).
2. Дивлюсь, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце (*зустрічає*).
3. Не називаю її раєм —
Тії хатиночки у (*гаї*).

4. Тече вода з-під явора
 Яром на долину.
 Пишається над водою
 Червона (*калина*).
6. Садок вишневий коло хати,
 Хрущі над вишнями гудуть,
 Плугатарі з плугами йдуть,
 і співають ідучи (*дівчата*).

З'єднай прислів'я

- До даного початку знайди закінчення прислів'я та з'єднай їх.
- | | |
|------------------------------|-------------------------|
| Шевченкові твори | облетів увесь світ. |
| Шевченко дужий був не силою, | народу великий дар. |
| Тарасів заповіт | то правда жива. |
| Тарасів «Кобзар» | вічно житиме Тарас. |
| Тарасові слова – | сяють, мов ясні зорі. |
| Хто з Шевченком знається, | той розуму набирається. |
| Ми Шевченка славить будем | а словом мудрим. |
| В наш чудовий час | і ніколи не забудем. |

ЛІТЕРАТУРА

1. Довкілля – 3(4): підручник для учнів 3(4) кл. / К.Ж.Гуз, В.Р.Ільченко та ін.; під ред.. проф.. В.Р.Ільченко. – Полтава: ПОППОПП, 1999. – 132 с., іл.
2. Ільїна Є. Черкащина - наша мала батьківщина. Інструктивно-методичний лист до 50-річчя з часу утворення Черкаської області / Є. Ільїна. – Черкаси, 2003.
3. Лопатина А. 600 творческих игр для больших и маленьких / А. Лопатина, М. Скребцова. – М.: ООО «Книжный Дом Локус», 2002.
4. Нераденко Т.М. Золота підкова Черкащини. Туристсько-краєзнавча подорож Черкащиною для учнівської молоді України / Т.М. Нераденко. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 108 с.
5. Ткач Л.О. Мандрівка Черкащиною. Краєзнавчі оповідки (для учнів 3-4 класів) / Л.О. Ткач. – Черкаси, – 2007.
6. Черкаський край – земля Богдана і Тараса: культурологічний збірник / За редакцією Б.В.Губського, В.М.Литвина, В.А.Смолія. – К.: Українські пропілеї, 2002. – 656 с.: іл.
7. Весела абетка [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://abetka.ukrlife.org>
8. Вірші Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.rozumnadytyna.com.ua/?p=2267>
9. З творчості Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://petryk.com.ua/ua/articles/279.html>

Орієнтовна розробка Першого уроку для учнів початкових класів

Тема. Тарас Шевченко – сонце України

Мета: формування ключових компетентностей: уміння вчитися – працювати у парі і групі;

громадянської компетентності – усвідомлення місця проживання як малої батьківщини, зміцнення їх почуття національної гордості й гідності, виховання почуття патріотизму;

розвиток інтересу учнів до вивчення історії, культури і традицій рідного краю та творчого мислення, формування життєвих компетенцій.

Очікувані результати:

- Формування ціннісного ставлення до держави, області, міста, народу, його звичаїв і традицій.
- Розширення знань учнів про історичне минуле рідного краю.
- Усвідомлення значущості навчання та виховання в розбудові та покращенні життя рідного краю.

Обладнання: мультимедійна презентація, карта України, конверти з індивідуальними завданнями, виставка малюнків.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Активізація пізнавальної діяльності учнів. Оголошення теми і мети уроку.

Вчитель: Ви гарно влітку відпочили, побували в різних куточках, насолоджувались красою природи, знайомились з новими людьми. Про це свідчать ваші фотографії та малюнки. (Виставка малюнків «Мій рідний край, чарівна Україна».)

Розглянувши їх, можна з впевненістю сказати, що гарний наш рідний край, наша Батьківщина, бо має і високі гори, вкриті зеленими лісами, і швидкі ріки, і безмежні урожайні поля, і завітчані луки, мальовничі села і міста, співучий працюючий народ та усміхнені личка дітей.

III. Усвідомлення навчального матеріалу.

Вправа «Незакінчене речення».

- Наша країна називається ...
- Ми живемо в області ...
- Наш обласний центр – місто ...

Інсценізація.

Вчитель: Засперечались одного разу діти, яка стежка найкраща?

Діти: 1. – До магазину, – там є цукерки.

2. – Ні, до школи, – там є діти.

3. – Ні, до річки, – там можна купатись.

4. – Ні, в садок, – там повно яблук та груш.

5. – Ні, у поле, – там простір широкий.

Але тут увійшла мама. Діти запитують її: (хором)

«Яка стежка найкраща?»

Вчитель: Мама подивилась на дітей, лагідно посміхнулась і відповіла:

Мати: – Додому, діти! До рідного дому!

- *Кожна людина з великою любов'ю і душевним трепетом згадує те місце, де вона народилася, де промайнуло її дитинство, дитинство з дивосвітом-казкою, з материнською ласкою у затишній батьківській оселі. То родинне вогнище, маленька батьківщина кожної людини.*

Вчитель: *Чи є десь на землі такий чарівний край, де тихі весняні ночі пливуть на крилах солов'їних пісень, де вранці на замріяній річці джерельною водою умивається біле латаття, де навесні і влітку під шатами крислатих дерев яскравіє килим різноцвітів'я і квітів?*

- *Є, це наш рідний край – Донеччина!*

Тематична павутинка «Рідний край».

- *Складемо тематичну павутинку до слів «Рідний край».*



Демонстрація малюнків,

фотографій. Їх обговорення.

(Зображення різних куточків Донецької області: краєвиди, видатні місця).

- *Що зображено на цих малюнках, фотографіях?*

- *Де розміщена Донецька область на карті України?*

Фізкультхвилинка

УКРАЇНА, (діти розводять руки)

РІДНИЙ КРАЙ, (піднімають руки вгору)

ПОЛЕ, РІЧКА, (повороти тулуба вправо-вліво)

СИНІЙ ГАЙ. (пританцювують)

ЛЮБО СТЕЖКОЮ ІТИ (ходьба на місці)

ТУТ ЖИВЕМО Я І ТИ! (беруться за руки).

Вчитель. *Чудова донецька земля! А чим же славиться вона? (Відповіді дітей)*

Варіанти відповіді:

Заводами і фабриками, продукцію яких знають не лише у нашій країні, а й далеко за її межами.

Чудовими людьми, що прославили рідну Україну. Неповторними піснями, що народившись на донецькій землі, розлетілись по всій планеті...

- Що підказало вам ваш вибір?

- Що, на вашу думку, означає синій колір? Сонце і колоски символізують багатство Черкаської землі й аграрний характер області, синій колір означає річку Дніпро.

- Чому на гербі зображено портрет Шевченка?

Шевченків край... земля безсмертного Тараса...

- Подивіться на карту України. Є місце на ній, яке називають «Шевченків край...земля безсмертного Тараса...»

- Так в Україні називають Черкащину. Бо саме тут, у селі Моринцях, народився геній українського народу Тарас Григорович Шевченко, 200-річчя з дня народження якого ми будемо відзначати 9 березня 2014 року.

*Благословен той день і час,
Коли прослалась килимами
Земля, яку сховає Тарас
Малими босими ногами.*

- Чимало куточків нашого краю пов'язано з Шевченком.

Уявна подорож шевченківськими місцями. (Слайди 10-20)

- Давайте ж і ми, юні друзі, помандруємо Шевченківськими місцями Черкащини. А почнемо ми свій шлях із мальовничого села Моринці, в якому 9 березня 1814 року побачив великий світ малий Тарас.

Учень.

*У старій хатині
Кріпака колись,
В тихий день весінній
хлопчик народивсь.*



Учень.

*У тяжкій неволі
Ріс малий Тарас.
Він не вчився в школі,
Він ягнята пас.*



Учень.

Вмерли мама й тато...
Сирота – в дядка,
Тут була в хлоп'яти
Грамота гірка.



Могила матері



Хата дядка, де вчився і наймитував Тарас Шевченко

Учень.

В пана - бусурмана
В Петербурзі дім.
Кріпаком у пана
Був Тарас у нім.



*Будище. Маєток пана
Енгельгардта, в якому
козачкував Т. Шевченко*



Учень.

Хоче малювати,
Прагне він до знань,
Та за це багато
Ззнає знущань.
За ясну свободу,
Світло майбуття –
Він віддав народу
Все своє життя!



Тарасова могила

(Вчитель доповнює віршовані рядки невеличкою розповіддю за кожною ілюстрацією).

- *В багатьох місцях Черкащини стоять пам'ятні знаки на честь перебування поета*



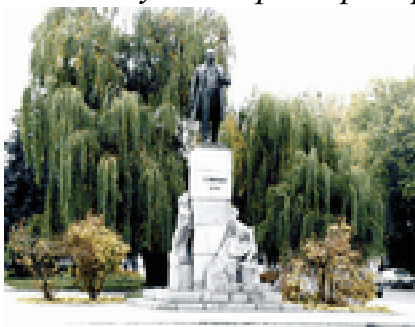
Пам'ятник Т.Г.Шевченку поряд із входом до Корсунь-Шевченківського заповідника



Чигирин, під Замковою горою.

Пам'ятний знак на честь перебування Т.Г. Шевченка в місті Чигирин.

- Бував Тарас Григорович також і в Черкасах.



Пам'ятник Т.Г.Шевченку в Черкасах

- *Перебування Шевченка в Черкасах стало пам'ятною сторінкою в історії міста. І тому одну з його центральних вулиць названо ім'ям поета. Це бульвар Т.Г. Шевченка.*

- *Чому Черкащину називають колискою Шевченка?*

Поетична сторінка

- *Діти, ми часто чуємо, що Шевченка називають Кобзарем?*

- *Хто такі кобзарі?*

Колись у сиву давнину, ходили по Україні старі люди (часто вони були сліпі), співали про тяжке життя. Співаючи вони грали на старовинному інструменті - кобзі. Назва інструменту і дала назву - кобзарі.

Шевченко не грав на кобзі, не співав пісень по дорогах України. Але коли читаєш його твори, то ніби чуєш ніжну, сумну пісню про тяжке життя народу. Свою першу збірку поет назвав «Кобзар» (Слайд 22)

Учні читають вірш «Кобзар», автор Леся Храплива

1 учениця. Маю я книжок
багато,

2 учениця. В "Кобзарі" садки
квітучі

Та найбільший маю дар:
— Чемна ти! — сказав раз тато,
Дарував мені "Кобзар".

І на конях козаки,
І русалки там на кручі...
Мов найкращі це казки!

3 учениця. Як Тарасові віддячу,
Що мене так гарно вчить?
Не годиться — добре бачу
Бути винній і на мить!

4 учениця. Я буду його чигати
За усе, що нам зробив,
Пильно мову цю вивчати,
Що її він так любив.

5 учениця. Він тоді на мене
гляне

Зі стіни, з-під рушника:
— Справді, вчиться непогано —
Славна дівчинка така!

Робота в групах. Вправа «Пазли».

- Зберіть та наклейте пазли. Доберіть уривок з вірша Шевченка, який демонструє зображене (роздруковані уривки лежать в конвертах).

1 група



Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа
І защебетала.

2 група



Тече вода із-за гаю
Та попід горою.
Хлюпоцуться качаточка
Помеж осокою.
А качечка випливає
З качуром за ними,
Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.

3 група



Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть.
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.

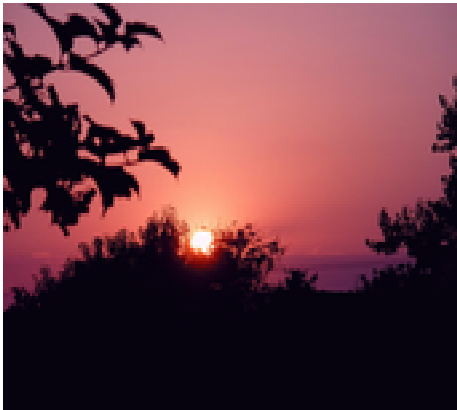
4 група



Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.

5

група



Світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.

Перевірка. (Представники груп демонструють ілюстрацію та зачитують уривок із вірша).

- Юні друзі! Любіть Україну, як любив її поет. Бережіть її, як берегли ваші діди і прадіди! Читайте твори українських поетів і письменників і ваша мова буде гарною, чарівною, барвистою, бо українська мова — одна з найкращих мов світу!

Вправа «Блискавка»

- Розшифруйте запис, прочитайте заклик великого Шевченка.

... Учітесь читайте, і чужому навчайтесь і свого нецурайтесь ... (Тарас Шевченко)

- Учіться, шануйте батьків, живіть дружньо — учив Шевченко! І це сьогодні головне ваше завдання. Нехай на вашому шляху завжди будуть поруч Шевченкова любов до України, Шевченкова мужність і невмируще слово!

ПІДСУМОК УРОКУ

- Як ви думаєте, які ваші справи принесуть користь рідному краю?

- Діти, я переконана, що свою любов до рідного краю ви будете підтверджувати своїми щоденними справами саме тут, на своїй малій батьківщині – у рідному краї, рідній школі, своїй сім'ї.

- Пропоную дізнатися більше про Т.Г. Шевченка – художника під час роботи над проектом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Храплива Леся. Вірші про Тараса Шевченка. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://petryk.com.ua/ua/artscles/291.html>
2. Шевченко Т.Г. Кобзар / Т.Г. Шевченко. – К.: Дніпро, 1999. – 672 с.
3. Мовчун А. Вірші Т. Шевченка в початкових класах: Методична розробка уроків / А. Мовчун // Початкова школа. – 2002. – № 3 – С. 43-48.